

Liikumise olulisus ja kehaline kirjaoskus

Martin Mooses

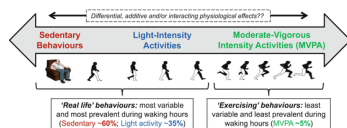
21.10.2019

Millest räägime?

KUI PALJU LAPSED LIIGUVAD? MIS ON KEHALINE KIRJAOSKUS?

Kehaline aktiivsus

- Istuv eluviis (Sedentary behaviour)
  - Magamine
  - Istumine
  - Lugemine
  - Arvuti
- Mõõdukas KA (Moderate PA)
  - Kiirkõnd
  - Rahulik ujumine
  - Rahulik rattasõit
  - Matkamine
- Tugev KA (Vigorous PA)
  - Jooksmine
  - Suusatamine
  - Hüppamine

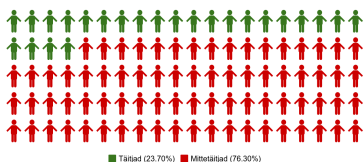
Laste ja noorte liikumisaktiivsuse soovitusd (5-17a)

Vähemalt 60 minutit mõõduka ja tugeva intensiivsusega aktiivsust iga päev (WHO, 2010)

Eesti 7-13-aastaste õpilaste liikumissoovitusd täitjad koolipäeval (n=472)

Vaid 24% õpilaste liikumisaktiivsus on piisav

17% õpilastest ei täida ühelgi koolipäeval LA soovitusd

Joonis. Koolipäevald liikumissoovitusd täitjad

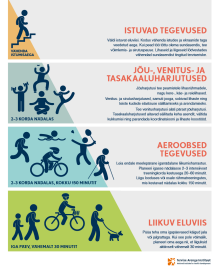
Allikas: TÜ liikumislabor, 2015

Kui palju kehaliselt aktiivne (18-64 a)?

- 18-64 vähemalt 150 min mõõduka- tugev KA nädalas
- või 75 min tugev KA
- Ühe aktiivse tegevuse kestus vähemalt 10 min
- Täiendav efekt tervisele:
  - mõõdukas KA 300 min/nädalas
  - tugev KA 150 min/nädalas

Täiskasvanute liikumisaktiivsuse soovitused

LIIKUMISPÜRAMIID

150 minutit mõõduka intensiivsusega
või
75 minutit tugeva intensiivsusega
aktiivsust nädalas (WHO, 2010)

Täiskasvanud ei täida soovitusi

85%

Table 1. Eesti laste kehalse aktiivsuse näitajad (Lätt et al., 2015)

	Baseline, mean (SD)	Follow-up, mean (SD)
Age (years)	11.9 (0.7)	13.9 (0.7) ^b
Height (cm)	153.7 (8.2)	168.2 (8.8) ^b
Weight (kg)	49.0 (16.0)	61.5 (19.1) ^b
BMI (kg/m ²)	20.4 (5.0)	21.5 (5.3) ^b
Obese (%)	16.9	14.7
Overweight (%) ^a	33.8	30.9
Sedentary behaviour (minutes per day)	542.2 (72.3)	579.3 (91.9) ^b
Moderate PA (minutes per day)	46.9 (16.0)	37.1 (15.0) ^b
Vigorous PA (minutes per day)	16.4 (13.2)	18.0 (15.1)
MVPA (minutes per day)	63.2 (25.4)	55.1 (25.4) ^b
Total PA (counts per minute)	444.7 (143.4)	387.6 (155.7) ^b
Tanner stage (1/2/3/4/5)	5/50/69/12/0	0/3/33/59/39 ^b

^aOverweight subjects include also obese subjects.
^bSignificantly different from baseline, $p < 0.05$.
BMI, body mass index; PA, physical activity; MVPA, moderate-to-vigorous physical activity.

Table 2. Kenya ~14 a laste üldised näitajad (Ojiambo et al., 2013)

	All Mean ± SD [Range]	Females Mean ± SD [Range]	Males Mean ± SD [Range]
n	30	15	15
Age (years)	14 ± 1 [10–17]	14 ± 1 [11–17]	14 ± 2 [10–16]
Weight (kg)	41 ± 9 [24.5–57]	43 ± 8 [28–57]	39 ± 10 ^a [25–53]
Height (cm)	157 ± 11 [132–175]	157 ± 9 [135–173]	158 ± 13 [132–175]
BMI (kg/m ²)	16.4 ± 1.9 [14–22]	17 ± 2 [15–22]	16 ± 1 ^a [14–18]
BMI z-score	-1.06 [-3.29–0.67]	-0.67 [-1.62–0.67]	-1.68 ^a [-3.29–0.52]
Distance to school (km)	7.5 ± 3.0 [0.8–13.4]	6 ± 3 [0.8–10]	8.9 ± 3 ^a [3.2–13.4]
BMR (MJ/day)	5.3 ± 0.6 [4.3–6.5]	5.2 ± 0.4 [4.5–5.8]	5.4 ± 0.7 [4.3–6.5]
DEE (MJ/day)	12.2 ± 3.5 [7–20.7]	12.6 ± 3.6 [7.7–20.7]	11.8 ± 3.4 [7.0–18.4]
AEE (MJ/day)	5.7 ± 3.0 [1.5–13.1]	6.2 ± 3.1 [2.1–13.1]	5.2 ± 2.9 [1.5–10.3]
PAL	2.3 ± 0.6 [1.4–3.8]	2.4 ± 0.6 [1.6–3.8]	2.2 ± 0.5 [1.4–3.2]

^aSignificant differences across gender ($p < 0.05$).
BMI, Basal metabolic rate; DEE, Daily energy expenditure; BMR, Basal metabolic rate; AEE, Activity-induced energy expenditure; PAL, Physical activity level.

Table 3. Kenya ~14 a laste kehalse aktiivsuse näitajad (Ojiambo et al., 2013)

	All Mean ± SD [Range]	Females Mean ± SD [Range]	Males Mean ± SD [Range]
Count per minute	1148 ± 244 [809–1843]	1032 ± 152 [809–1304]	1264 ± 268 ^a [883–1843]
Sedentary (min)	406 [328–561]	409 [339–538]	404 [328–561]
Light (min)	244 ± 56 [132–354]	271 ± 49 [169–354]	218 ± 50 ^a [132–298]
Moderate (min)	82 ± 30 [32–153]	77 ± 11 [57–102]	100 ± 28 [67–153]
Vigorous (min)	75 [43–113]	63 [32–92]	73 ^a [43–113]
MVPA (min)	156 ± 33 [109–234]	140 ± 25 [109–193]	173 ± 34 ^a [131–234]
% time sedentary	51 [39–67]	50 [39–63]	51 [39–67]
% time light	30 [17–42]	33 [20–42]	27 [17–36]
% time moderate	10 [4–19]	9 [7–13]	12 ^a [8–19]
% time vigorous	9 [5–17]	8 [4–11]	10 [5–17]
% time MVPA	19 [14–30]	17 [14–24]	22 [16–30]

^aSignificant differences across gender ($p < 0.05$).
MVPA, Moderate-to-Vigorous Physical activity; min, Minutes.

	Baseline, mean (SD)	Follow-up, mean (SD)
Age (years)	11.9 (0.7)	13.9 (0.7) ^b
Height (cm)	153.7 (8.2)	168.2 (8.8) ^b
Weight (kg)	49.0 (16.0)	61.5 (19.1) ^b
BMI (kg/m ²)	20.4 (5.0)	21.5 (5.3) ^b
Obese (%)	16.9	14.7
Overweight (%) ^a	33.8	30.9
Sedentary behaviour (minutes per day)	542.2 (72.3)	579.3 (91.9) ^b
Moderate PA (minutes per day)	46.9 (16.0)	37.1 (15.0) ^b
Vigorous PA (minutes per day)	16.4 (13.2)	18.0 (15.1)
MVPA (minutes per day)	63.2 (25.4)	55.1 (25.4) ^b
Total PA (counts per minute)	444.7 (143.4)	387.6 (155.7) ^b
Tanner stage (1/2/3/4/5)	5/50/69/12/0	0/3/33/59/39 ^b

	All Mean ± SD [Range]	Females Mean ± SD [Range]	Males Mean ± SD [Range]
n	30	15	15
Age (years)	14 ± 1 [10–17]	14 ± 1 [11–17]	14 ± 2 [10–16]
Weight (kg)	41 ± 9 [24.5–57]	43 ± 8 [28–57]	39 ± 10 ^a [25–53]
Height (cm)	157 ± 11 [132–175]	157 ± 9 [135–173]	158 ± 13 [132–175]
BMI (kg/m ²)	16.4 ± 1.9 [14–22]	17 ± 2 [15–22]	16 ± 1 ^a [14–18]
BMI z-score	-1.06 [-3.29–0.67]	-0.67 [-1.62–0.67]	-1.68 ^a [-3.29–0.52]
Distance to school (km)	7.5 ± 3.0 [0.8–13.4]	6 ± 3 [0.8–10]	8.9 ± 3 ^a [3.2–13.4]
BMR (MJ/day)	5.3 ± 0.6 [4.3–6.5]	5.2 ± 0.4 [4.5–5.8]	5.4 ± 0.7 [4.3–6.5]
DEE (MJ/day)	12.2 ± 3.5 [7–20.7]	12.6 ± 3.6 [7.7–20.7]	11.8 ± 3.4 [7.0–18.4]
AEE (MJ/day)	5.7 ± 3.0 [1.5–13.1]	6.2 ± 3.1 [2.1–13.1]	5.2 ± 2.9 [1.5–10.3]
PAL	2.3 ± 0.6 [1.4–3.8]	2.4 ± 0.6 [1.6–3.8]	2.2 ± 0.5 [1.4–3.2]

^aSignificant differences across gender ($p < 0.05$).
MVPA, Moderate-to-Vigorous Physical activity; min, Minutes.

KEHALINE KIRJAOSKUS?

KEHALINE KIRJAOSKUS on KÕIKIDE spordialadega alustades võtmetähtsusega

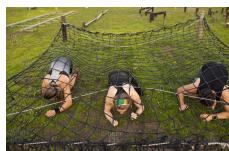
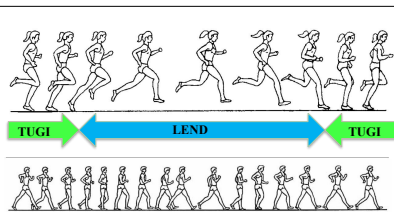
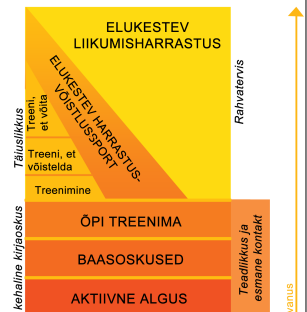
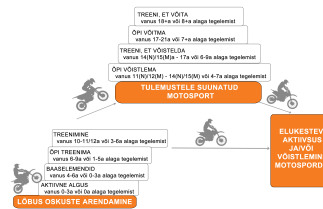
Kehaline kirjaoskus on...

1. motivatsioon
2. enesekindlus
3. kompetentsus
4. arusaamine
5. teadmine

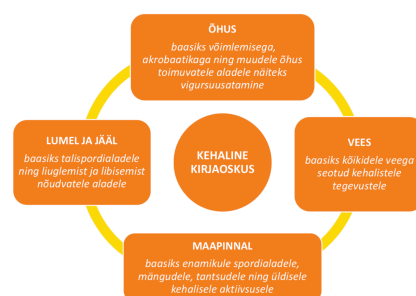
...kuidas säilitada kehalist aktiivsust vastavalt isiklikule sportlikule tasemele läbi elukaare.

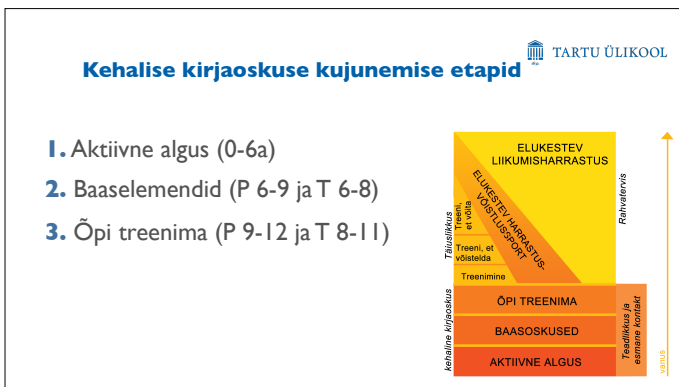
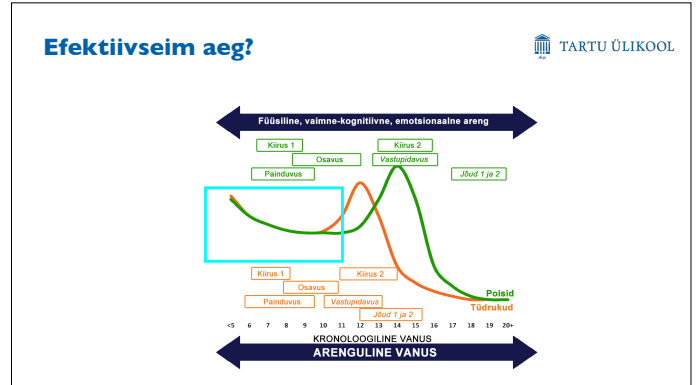
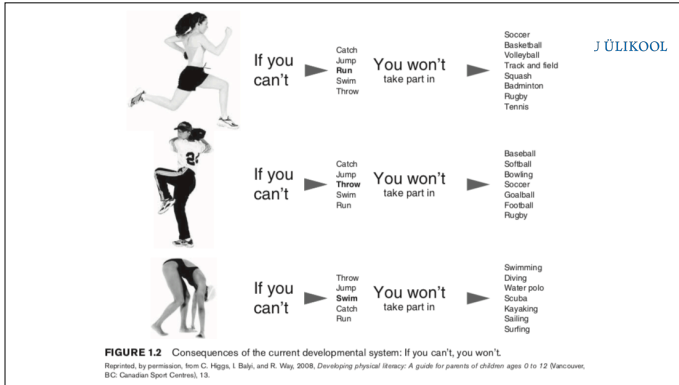
Sportlase pikaajalise arengu mudel

Kehaline kirjaoskus

Joonis 3. Neli kehalise kirjaoskuse arendamise keskkonda.

TARTU ÜLIKOOL

AKTIIVNE ALGUS (0-6)

EESMÄRK: põhiliietusoskused ning nende kombineerimine erinevates mängudes ja tegevustes

1. KA mänguline ja igapäevase tegevuse osa ehk tegeletakse märkamatu.
2. Oluline on uute liikumiste proovimine ohutus ja motiveerivas keskkonnas.

TARTU ÜLIKOOL

AKTIIVNE ALGUS (0-6)

EESMÄRK: põhiliietusoskused ning nende kombineerimine erinevates mängudes ja tegevustes

Peamised oskused, mida õppida:

1. Liikumine ühest kohast teise (roomamine, kõnd, jooksmine, hüppamine, hüplemine, veeretamine jne).
2. Kehakontroll: asendi ja asukoha tunnetamine (tasakaal, koordinatsioon, käte ja jalgade paigutus ruumis).
3. Viskamise ja püüdmisega seotud oskused (sh tõmbamine, lükkamine, jalaga löömine, vahendiga löömine jne).

TARTU ÜLIKOOL

AKTIIVNE ALGUS (0-6)

EESMÄRK: põhiliietusoskused ning nende kombineerimine erinevates mängudes ja tegevustes

Vanus 2-4:

1. Vanuses 2-4 võimete kiire areng.
2. Alguses viskamine, järk-järgult ka püüdmisoskus
3. ~4 a lähedal liikumised suuskadel, uiskudel, rulluisukudel

Vanus 4-6:

1. Õpitud oskused muutuvad täpsemaks, koordineeritumaks ja järk-järgult täiuslikumaks
2. Täieneb tasakaal (abirastateta sõit)

BAASELEMENDID (P 6-9; T 6-8)

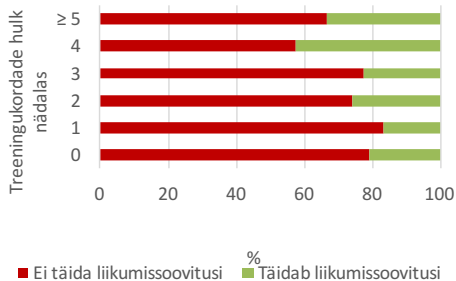
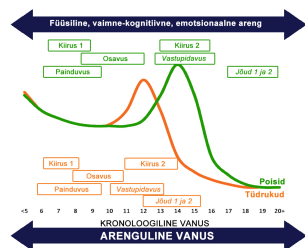
EESMÄRK: õppida kõik põhiliigutusoskused (roomamine, ronimine, jooksmine, kõndimine, hüppamine, viskamine) ning omandada üldised motoorsed oskused.

1. Väijakutseid pakkuv mänguline keskkond!
2. TEHNIKA KORREKTSUS, seepärast...
3. ...õpetaja, lapsevanema, treeneri roll oluline.

BAASELEMENDID (P 6-9; T 6-8)

EESMÄRK: õppida kõik põhiliigutusoskused (roomamine, ronimine, jooksmine, kõndimine, hüppamine, viskamine) ning omandada üldised motoorsed oskused.

1. Väledus, tasakaal, koordineatsioon, kiirus, rütmitungetus.
2. Võimalikult erinevate spordialadega tutvumine ja proovimine (õhus, vees, lumel/jääl, maapeal)
3. SPETSIALISEERUMISEKS liiga vara!
4. Soovitus 3x nädalas sportlikes tegevusest osalemine + AKTIIVNE LIIKUMINE IGAPÄEVASELT!
5. Spordieetika ja aus mäng!

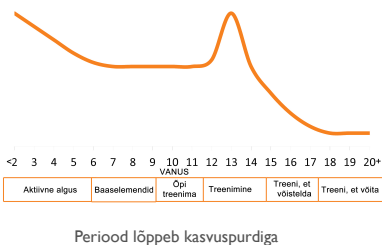
ÕPI TREENIMA (P 9-12; T 8-11)

EESMÄRK: õppida spordiala(de) baasoskuseid ja tehnikaid

1. Kiiresti areneb koordineatsioon ja kontroll liigutuste üle - **alaspetsiifilised oskused!!!**
2. Spetsialiseerumine (varane-hiline)
3. Võistlemine? Võistlemise ja võistlusel osalemise õppimine!
4. Võimeline sooritama keerulisi elemente juba väga puhtalt.
5. Soodne periood KÕIKIDE spordialade üldoskuste arendamiseks.

ÕPI TREENIMA (P 9-12; T 8-11)

EESMÄRK: õppida spordiala(de) baasoskuseid ja tehnikaid

KEHALINE KIRJAOSKUS...

põhiliigutusoskuste ja spordialade baasoskuste arengu tase, mis annab inimesele „vahendid“ ja teadmised tervisele kasulikeks spordialade harrastamiseks läbi kogu elu.

Kehalised eeldused, talent, oskused ning tahe - läbi erinevate arenguetappide tippsporti.

13

TARTU ÜLIKOOL

34

TARTU ÜLIKOOL

TÄNAN!

www.aksi39team.ee

**Motosportlase
pikaajaline
areng**

TARTU ÜLIKOOL

TARTU ÜLIKOOL